

Kezvelmes Uram!

Kezvelkedett utasítást adni, tegyek jelentést miképp vannak az államviszga-bizottságok szervezve a külföldi főbb államaiban.

Egyelőre van szerencsém a minket leginkább érdeklő Ausztriáról és Poroszországról beszámolni. Ugytettem a lépéseket, hogy a többi országokról - a melyekről meglevő adataim nem elég kimerítőek - legközelebb szintén jelentést lehessenek.

Ausztria.

A jog- és államludományi tanulmányokról és az elméleti államviszgakról intézkedő 1893. évi április hó 20-án kelt törvény 1. §-a szerint a jog- és államludományi tanulmányok a mennyiben azok révén a közszolgálatba szükséges qualifikatio megszerzése céloztatik, valamely jog- és államludományi karon meghatározott idő alatt végzendők el. E tanulmányok eredménye az elméleti államviszgak, jelesen a jogtörténeli, a jogludományi és államludományi államviszga letelelével igazolandó stb. ...

"E törvény 5. §-a szerint: „A jogtörténeli államviszga a negyedik félv első négy helyben lehelő le.

A jogludományi és államludományi államviszga lehelő sorrendben lehelő le, és pedig az egyik közülök az utolsó félv utolsó 4 helyben”.

Az ezen törvény végrehajtása tárgyában intézkedő 1893. évi december 24-én kiadott cultusministeri rendelet a következőket tartalmazza:

15. §. A joghallgatók által leteendő elméleti államvizsgák megtartására a cultusminister által minden egyetem székhelyén különleges vizsgabizottságok szervezettek.

16. §. Minden vizsgabizottság egy elnökből, ~~egy~~ egy vagy a körülmények szerint több elnökhelyettesből (: alelnök:) és a szükséges számú vizsgabírókból áll.

Körülök állítja össze az elnök belátása szerint az egyes vizsgák megtartására a különleges albizottságokat. Ez albizottságok minden elméleti államvizsgánál az elnökből és három vizsgabíróból állnak.

17. §. A jog- és államtudományi karoknak minden rendes és rendkívüli tanára tanári állásuknál fogva vizsgabírók a saját tanítási tárgyakra az illető államvizsgabizottság nál. - De a tanárok más tárgyakra és más államvizsgabizottságokhoz is kinevezhetők vizsgálókka.

Ezen kívül a szükség mértéke szerint a cultusminister által más szakemberek is kinevezhetők vizsgabírókúl.

19. §. A jogtörténeti államvizsga megtartására évenként három terminus állapítottik meg.

20. §. A jogtörténeti államvizsga csak azon egyetem székhelyén tehető le, a melyen a jelölt a vizsga idejében be volt írva.

Ugyanez áll a jogtudományi és az államtudományi államvizsgáról is, ha azok a jogi tanulmányok utolsó felévének folyamán tétetnek le. A jogi tanulmányok elvégzése után a vizsgabizottságok megválasztása a candidátus szabad tetszésére van hagyva.

A joghallgatók által leteendő elméleti államvizsgák és az elméleti államvizsgabizottságok ügyviteli tárgyában a jog- és államtudományi karok dekáni valamint az elméleti államvizsgabizottságok elnökségeihez intézett utasítás a megoldandó kérdésre vonatkozólag a következőket tartalmazza:

1. §. Az elméleti államvizsgák szóbelileg és nyílvánosan tartatnak meg. A jogtörténeti államvizsgák rendszerint az egyetemen, a jog- és államtudományi államvizsgák a politikai országos hatóságnak vagy valamely más közhatóságnak hivatali helyiségében tartatnak; az egyetemen csak akkor, ha vizsga czélokra alkalmas helyiségek az előbb nevezett hivatali épületekben rendelkezésre nem állnak. . . . .

4. §. Mind a három államvizsgabizottság elnökét az általa tartozó vizsgabizottságokkal szemben megilleti az önálló vezetés és ügyvitel. Ennek megfelelőleg őt terheli a felelősség, hogy az államvizsga ügy berendezése és keresztülvitele a törvényintentiójának megfelelően. . . . .

akadályoztatás esetén az elnök a legidősebb alelnök által, ha ez is akadályozva lenne, az illető vizsgabizottsághoz tartozó szolgálati ideje szerint legidősebb egyetemi rendes tanár által helyettesítetik, feltéve hogy a tanár még tényleges szolgálatban van.

5. §. . . . .

A vizsgabiztosok vagy bizonyos szakokra, vagy ily korlátozás nélkül minden az illető vizsga körébe tartozó szakra 3 évre neveztetnek ki, a mely idő leteltével újra kinevezhetők. . . . .

Vizsgabizottsági taggá való kinevezés rendszerint a vizsgabizottság elnökének javaslatára alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter által eszközöltetik (biztoselnöknek az illető fölötte központi hatóság hozzájárulásával). -

6. §. A vizsgabiztos rendszerint azt a szabot kér-
dés, a melyre kineveztetett. Kivételesen azonban az elnök hozzá-
járulásával az ily biztos igénybe vehető más tárgyak kérdésére is.

8. §.

Az egyes albizottságok összeállításánál az elnöknek
lehetőség szerint tekintettel kell lenni arra, hogy minden állam-
tudományi államvizsgánál legalább egy tanár, minden jogtör-
téneti és jogtudományi államvizsgán legalább két tanár részt
vegyen. Kivételesen a tanár helyére egy a vizsgálobizottsághoz
tartozó docens léphet. Gondot kell arra fordítani, hogy az ál-
lamvizsgák megtartásánál az ott elfoglalt tanároktól tulajdonképen
tanítási hivatásukból a legszükségesebb mértékben tovább el ne vo-
nassanak.

A vizsgabiztosok közt gyakori változtatások eszköz-
lendők, de úgy, hogy a bizottság valamennyi tagja egészben
vélve körülbelül egyenlő mértékben legyen igénybe véve.

9. §. A jelölt a jogtörténelmi államvizsgára . . . .
a dékánnál jelentkezik. Ez átvizsgálja a kérvényt és mellékleteit,
és ha a vizsgára bocsátás, a fennálló szabályok szerint akadály-
ba nem ütközik, az engedélyt határozatilag megadja. A kérvény
a jelöltnak vissza adatik és általa a vizsga letételénél a bizottság
elnökének bemutatandó.

. . . . . Nagyobb akadályok esetében, ha a jelölt
kérvényének kedvező elintézéséhez ragaszkodik, az ügy döntés
végett a tanári testület elé terjesztendő.

A jelentkezési határidő elteltével a dékán a
vizsgára bocsátott jelöltek neveit betűsoros jegyzékbe foglalja
és a jegyzéket a vizsgabizottság elnökének kézbesíti.

Az elnök a jelölteknek és a rendeltetésre álló
vizsgabiztosoknak számára való tekintettel a dékánal együtt
megállapítja a vizsgaterminusokat, a mit a dékán a fekete
tablón közzé tesz.

Ha több vizsgálati albizottság működnek, a jelöltek sorrend szerint felváltva osztandók egyik vagy másik bizottságba.

10. §. A jogtudományi és az államtudományi államvizsgára a jelentkezés . . . . . az illető államvizsga-bizottság elnökénél történik. . . . .

Poroszország.

A bírósági szervezetről szóló 1877. évi január hó 27-én kelt német birodalmi törvény 2. §-a következőkép szól:

„A bírói hivatalra való képesültség két vizsga letétele által szerveztetik meg.

Az első vizsgát valamely egyetemen való három évi jogtudományi tanulásnak kell megelőznie. E három évi időből legalább 3 félévi tartamot valamely német egyetemen kell tölteni.

Az első és második vizsga között 3 évi időköznek kell lennie, a melyet bíróságoknál és ügyvédeknel kell tölteni, részben azonban államügyészségeknél is lehet tölteni.

Az egyes szövetségi államokban elrendelhető, hogy az egyetemi tanulmányokra vagy pedig az előkészítő gyakorlati szolgálatra szint idő meghosszabbíttassék, vagy pedig hogy az utóbbi idő egy része, legfőlebb azonban egy év, közigazgatási hatóság szolgálataiban tölthető vagy tölthető.

Az ezen birodalmi törvény végrehajtása ügyében kiadott 1878. évi április 24-én kelt porosz törvény lényeges változást nem tesz a jogvizsgák és a magasabb igazságügyi szolgálatra való előkészület tárgyában intézkedő 1869. évi május hó 6-án kelt porosz törvényen, a mely a következőket tartalmazza.

1. §. Birói, ügyészi, ügyvédi és közjegyzői állás viseléséhez valamely egyetemen végzett 3 évi jogi tanulmány és két jogi vizsga letétele szükséges.

É három évi időtartamból legalább 3 félévi jog-tanulmány valamely német nyelvű egyetemen végzendő.

2. §. Az első vizsga valamely oberlandesgerichtnél, a második - a nagy államvizsga - az egész Poroszországra kiterjedő igazságügyi vizsgabirotságnál teendő le.

3. §. Az első vizsga egy írásbeli és egy szóbeli vizsgából áll.

4. §. E vizsga tárgyait a köz- és magánjognak tanai és a jogtörténet, továbbá az államtudományok alapelvei alkotják.

5. §. A kik az első vizsgát letették, azon oberlandesgericht ^{elnöke} által, a hol munkálkodásra jelentkeznek, referendariusokká neveztetnek és feleskettetnek.

6. §. A referendariusok (felesküölt joggyakornokok) mielőtt a második vagyis a nagy államvizsgához bocsáttatnak, négy évig gyakorlati előkészítő szolgálatban kötelesek tölteni.

10. §. A nagy államvizsga egy szóbeli és egy írásbeli vizsgából áll, és lényegileg practikus jelleggel kell bírnia.

Ennek megfelelőleg arra kell irányulnia, vajjon a jelölt a közönséges jogban és a Poroszországban érvényes köz- és magánjogban alapos ismeretet szerzett-e, ... is hogy képesnek tekinthető-e, hogy a gyakorlati igazságügyi szolgálatban önálló állást betöltsön?

11. §. A referendariusok, a kik a nagy államvizsgát letették, az igazságügyminister által Gerichtssasserká neveztetnek ki.

Ennek lényeges részében most idézett Porosz törvény alapján 1883. évi május hó 1-én a jogi vizsgák és a magasabb igazságügyi szolgálatra való előkészület ügyében 1883. évi május 1-én szabályrendelet adtatott ki, a mely az 1888. évi márczius hó 12-én, 1890. évi november 3-án és 1897. évi január 18-án kiadott rendeletek révén némi módosításot szenvedett. -

E szabályrendelet lényeges részeit a következőkben akkép vagyok bátor reprodukálni, hogy az egyes módosított §-okba a módosított szöveget iktatom.

1. §. Az első jogi vizsga a köningsbergi, berlini, stettini, breslauer, schaumburgi, kieli, cellei, casseli és kölni Oberlandesgerichteknél tethető le (tehát nem minden Oberlandesgerichtnél); -

E vizsga letehető:

a) vagy azon vizsgabizottságnál, a melynek kerületében a jelöltnek referendáriusnak való foglalkoztatása kihatásba vétetett, vagy pedig a jelölt választása szerint azon vizsgabizottságnál, a melynek kerületében azon egyetem fekszik, a hol a jelölt egyetemi tanulmányainak utolsó vagy ezt közvetlen megelőző felvételt töltötte.

Ex utóbbi szempontból a jelöltnek vizsgára bocsátása korlátozást szenved, ha az illető vizsgabizottság túllerhelésétől vagy ügymenetének elhúzóadásától lehet tartani. -

2. §. A bizottságok tagjává túlnyomólag bírák és egyetemi tanárok neveztetnek ki. De exeken kívül államügyészek és ügyvédek is kinevezhetők. Az elnöklést mindig valamely bírói tag illeti. -

Az egyetemi tanárokat az igazságügyi minister meghallgatásával a cultusminister, a többi tagokat és az elnököt a cultusminister meghallgatásával az igazságügyi minister nevezi ki. -

(: Régebben azon egyetemek összes tanárai állásuknál fogva tagjai voltak azon vizsgabizottságnak, a mely egyetemi székhelyen vagy annak közelében a vizsgabizottság volt. :)

A vizsgabizottság tagjai részire meghívásuk alkalmával a szóbeli vizsga egyes tárgyai kijelöltetnek. Ez azonban nem mentesíti őket, hogy szükség esetén az elnök felhívására más tárgyakat is kérdezzenek.

A tagok működési időtartama egy év. -

3. §. Az egyes vizsgabizottságok az elnökkel együtt 4 tagból állnak. Ezek között szabályszerint két egyetemi tanárnak kell lenni. Korábban csak egy egyetemi tanárnak kellett lenni.

4. §. A vizsgára bocsátásra irányuló kérvényt a bizottság elnökehez kell intézni. -

E kérvényhez egyébek közt bizonylatokat kell csatolni a semináriumi és egyéb gyakorlatok sikeres hallgatásáról...

6. §. A vizsgabizottság elnöke a vizsgára bocsátott jelöltnek valamely tudományos munkára szólo' feladatot ad.

A jelölt választhat, hogy mely tárgyból kívánja a feladatot. -

7. §. Ez írásbeli munka 6 hét alatt beszorgáltatandó. A jelölt nyilatkoznia köteles, hogy a munkát maga készítette és az általa megjelölt forrásokon kívül, másokat nem használt.

(: A ki hamisan nyilatkozik, a vizsgától bizonyos időre vagy örökre eltiltatik :).

8. §. . . . .

Az elnök tetszésétől függ, hogy részt vesz-e a szóbeli kérdésben. De az eredmény megítélésében mindenesetre részt kell vennie.

9. §. . . . .

Exavoxategyenlőség esetén az a vélemény tekintendő elfogadottnak, a melyhez az elnök járult.

f.

14. §. Az elnök aróktól, a kik magasabb igazság-
ügyi szolgálatra való, előkészítő szolgálatra jelentkeznek, nyi-
latkoratot kíván, nincs-e adósságuk, és ha számot tevő adós-
ságuk van, a felvétel megtagadja.

A vizsgárott a magasabb igazságügyi szolgálatba
való kérésivel az elnök által elutasítható, ha az elnök akár
a vizsgálatokból, akár pedig más tudomására jutott tény-
köriülményekből arra a meggyőződésre jut, hogy a jelentkező,
vizsgájának sikere dacára, érdemtelen a magasabb igazság-
ügyi szolgálatra.

(Ez annál is inkább erős intézkedés, mert a vizs-
gabizottsági elnökök az Oberlandesgerichtnek már a vizsga
előtt jelentést tesznek a vizsgálandókról és az Oberlandes-
gericht elnökének majd csaknem discretionarius joga van
már a vizsgára való becsátást is eltiltani. :)

16. §. A gyakorlati szolgálat a felelőssel kezdődik

23. §. A referendariusok kiképzése 9 hónapon át
valamely Amtsgerichtnél történik. . . . A következő ében
a gyakoronok valamely Landesgerichtnél azután 4 hónapig,
az államügyészség ügyeiben és hat hónapig az ügyvédség,
és körjegyzőség ügyeiben képezhető ki. Utután ekkor gya-
kornok még, ismét 9 hónapig valamely Amtsgerichthez
utaltatott, kiképzésének végén, 6 hónapon át valamely Ober-
landesgerichtnél lesz foglalkoztatva.

25. §. A referendariusnak jegyzéket kell ve-
zetnie, a melyben munkálkodásának áttekintése legyen
a jelentősebb ügyek külön kiemlése mellett. Ez a jegyzék
az előkészítő szolgálat különleges vezetésével megbizott

egyénnek átadandó, a ki bizonyoságot tesz, hogy azt átírta.

26. §. A referendarius b reudbeli, általa gyakorlati szolgálata alatt készített munkát választ ki, és azokat szolgálati iratokhoz csatolja stb. stb.

28. §. A nagy államvizsgáéhoz való becsútas iránti kérvény az Oberlandesgericht elnökehez intézendő.

Az ő javaslaton alapján az igazságügyi miniszter határoz és közli határozatát az igazságügyi vizsgáló bizottsággal.

32. §. Az írásbeli vizsga egy jogtudományi munkából és a periratok alapján tett, egy írásbeli jelentésből áll.

Ezeknek tárgyát a vizsgabizottsági elnök jelöli meg. A tudományos munka 6 hét alatt, periratok alapján készített jelentés pedig 3 hét alatt szolgáltatandó be.

A jelentésnek a tény és jogállás teljes és jól elreunde-
zett képét, jól megindokolt véleményét és ítéleti indokolást kell tartalmaznia.

36. §. A két írásbeli munkát megítélés az igazságügyi vizsgabizottság azon tagjait illeti, a kik előtt a referendarius a szóbeli vizsgát le fogja tenni.

37. §. A szóbeli vizsga az igazságügyi vizsgabizottság egy albizottsága előtt teendő le, a mely az elnökkel együtt 3 tagból áll.

A vizsgával akták alapján való egy szabad előadás van összekötve, a melyre vonatkozó akták a jelöltnek 3 nappal a vizsga előtt kézbesítetnek.

Ezek kiegészítésül legyen szabad a magasabb közigazgatási tisztviselők qualificatióját illetőleg a következőket megjegyezni: Poroszországban azoknak, a kik közigazgatási szolgáltságra akarnak lépni, a törvény azt ajánlja, hogy a 3 évi jogi tanulmányaikat megtoldják azért, hogy a közigazdaságtannal és pénzügytannal, valamint a közjoggal és közigazgatási joggal behatóbban foglalkozzanak. - Az a referendarius, a ki ezt nem tette, közigazgatási szolgáltságra rendszerint át nem vétetik. - Utiután azonban a végből, hogy valaki közigazgatási referendarius lehessen, tőle más vizsga, mint az igazságügyi pályánál kívánt, fennebb részletesen tárgyalt első jogi vizsga, nem kívántatik; - a második jogi vizsgának (a nagy államvizsgának :) analogiájára szervezett közigazgatási gyakorlati vizsga létesített, és egyedül itt tesznek a jelöltek tanúságot az államtudományi tárgyakkban való ismeretéről.

Mély tisztelettel

Excellentiád

legaláratasabb szolgálója és igaz hűve

Budapestben, 1903. évi február hó 4-én.

Cserba János